

SPEGELSALen

Nu är vi i en repsal, ett avlångt och ekigt rum, tomt förutom en vägg täckt av speglar. Kanske rättar du blixtnabbt in ansiktet i rätt vinkel och rätt min för spegeln, fixar till håret, lyfter ögonbrynen, sänker hakan, eller så tittar du snabbt bort så fort du möter din blick.

Vem är du som undersöker det här huset? Medelklass? Vuxen? Bor i en större stad? Intresserad av att se, delta i eller att skapa scenkonst? Jag vet ju inte, men gissar, att vi är ganska lika du och jag.

För några år sedan spelade jag i en klassisk industristad, en sån vars namn är synonymt med ett varumärke inom tung industri. På dagens första föreställning, strax efter lunch, kom det några klasser från en yrkesutbildning, alla i arbetskläder.

Det här blir inte lätt tänkte jag, inte så teatervana och antagligen inte så intresserade. I rollen som Gustav Vasas hovmarskalk och festfixare mötte jag dem i foajén, välkomnade dem till 1500-talet, imponerades av deras titlar och snygga hosor, berättade att jag var ny på jobbet och att det skulle bli en fantastisk kunglig fest. De var lite blyga, men glada och så slog det mej att det kanske var sista gången de skulle gå på teater. Från förskola, hela vägen genom grundskola och gymnasiet tar barn och unga i det här landet del av kultur och teater, vare sej dom vill eller inte.

Men sen, när man börjar jobba på den stora fabriken? Enligt Myndigheten för kulturanalys (2019) senaste rapport svarade 3 % att de gått på teater minst en gång i månaden, jämfört med 74% som gått på bio den senaste månaden. Det framgår också att de flesta teaterbesökare är kvinnor, äldre och medelinkomsttagare.

Där i foajén i industristaden blev jag uppfylld av ett självpåtagat och aningen självupptaget uppdrag att ge dom en fantastisk föreställning, kanske kunde det locka dem att trotsa statistiken och fortsätta gå på teater, alternativt skulle teaterns sorti i deras liv bli storslagen. Jag hoppade så högt jag kunde, sken som en sommarsol och skickade glittriga inbjudningskort ut i gradängen.

Enligt samma rapport från Myndigheten för kulturanalys har sedan 1989 andelen som gått på teater de senaste tolv månader minskat från 47% till 39%. Att gå på teater, frivilligt, inte inom ramen för skolans obligatorium, att intressera sej för teater, att läsa om teater, är något exklusivt. Så exklusivt att det inte är så otroligt att vi känner varandra du och jag. Måste det vara så, att teater är en marginell företeelse, måste det här huset ha så höga trösklar att de inte går att klättra över utan bra utrustning, utbildning eller en obändig entusiasm? Här på insidan, innanför tröskeln finns ju sådan kraft och möjlighet.

I Ellinor Lidéns avhandling *Barnteater som händelse* återger hon möten med barn i de referensgrupper som är kopplade till hennes forskningsprojekt om fem olika föreställningar på Stadsteaterns Skärholmens scen. (Lidén 2022) Barnen besöker teatern inom ramen för skola och förskola, sällan på fritiden, även om det är billigare än att gå på bio och teatern ligger centralt.

Under ett samtal med barn i en av grupperna, kommer det fram att några på eget initiativ och utan vuxna gått på teater. Stadsteatern Skärholmen har lyckats sänka tröskeln så barnen kunde ta sej in.

I centrala São Paulo, vid Praça Roosevelt, ligger Os Satyros teater¹. När gruppens frontfigurer, Ivam Cabral och Rodolfo Garcia Vasques kom dit 2009, var området farligt, präglad av våld, fattigdom, kriminalitet och prostitution.

Os Satyros valde att relatera till och bygga relationer till de som bodde runt Praça Roosevelt, bjöd in dem att delta i teaterns arbete och gav dem möjlighet att berätta sina historier. Det resulterade i föreställningar som gav utsatta grupper en plattform, en röst och en chans att förändra sina liv, men också att området runt teatern förändrades. Praça Roosevelt, rustades upp och blev ett attraktivt område och Os Satyros kunde starta en teaterutbildning. Teaterns kraft omdanade geografin och kulturen på platsen, för att den, tänker jag, spelade en relevant och nödvändig roll.

På ett annat vis har den brittiska gruppen Punchdrunk hittat en stor publik. De har sedan starten 2000 varit en föregångare inom immersiv teater. Föreställningen *Sleep No More*, som använder element av Shakespeares Macbeth, hade premiär 2003 i London och har sedan satts upp i New York och Shanghai. Publiken kan, efter vissa instruktioner, röra sej fritt i verket, som i sin dramaturgi och uppbyggnad har tydliga likheter med dataspel.

Spelformen gör *Sleep No More* tillgänglig för en generation som kanske är mer bekanta med en speldramaturgi och ett deltagande som bygger på val och utforskande än ett traditionellt teaterbesök. Vid ett tillfälle kan man bara se en liten del av allt som finns i huset, många väljer att komma tillbaka för att se de man missat, men kanske hört om. Det skapades en super-fan skara, som kommit fyrtio gånger och erbjuds special visningar. Det fanns också plats för olika typer av deltagande, att iakta på håll, hänga i baren eller kasta sej in i handlingen.

I verket kan deltagarna utmanas av karaktärerna som de möter. Scenerna spelas av en skådespelare för en deltagare, vilket möjliggör intimitet och samtidigt en personligt anpassad upplevelse.

Jag tänker att den lättillgängliga formen och avsaknaden av den fjärde väggen, ger en kontakt och närvaro och en tillhörighet som många önskar sej.

I Sydafrika har teatern haft stort politiskt inflytande, och var en självklar del av anti-Apartheidrörelsen, berättar Napo Masheane², dramatiker, regissör, poet, producent och skådespelare från Johannesburg. Hon nämner ett tydligt exempel. Musikalen "King Kong " som producerades i Sydafrika och gjorde stor succé, började en världsturné 1959. "King Kong " fick flera efterföljare och en del av de svarat skådespelarna valde att hoppa av och stanna i USA och England där de började prata om och informera om vad som hände under Apartheid och de villkor som den svarta befolkningen levde under i Sydafrika. Det resulterade bland annat i att regimen i Sydafrika bestämde att skolorna bara skulle undervisa på afrikaans. Undervisning på engelska förbjöds eftersom informationen som exil-skådespelarna spred var på engelska.

Anastasi Plattay³, är en rysk regissör som arbetar med dokumentärteater, samlar och iscensätter berättelser som den ryska regimen inte vill ska berättas. Sedan början av kriget lever

¹ Rodolfo García Vázquez, Zoom talk for SKH 2022

² Napo Masheane, lecture and workshop SKH 2022

³ Anastasia Patlay, Zoom talk, SKH 20230210

hon i exil, men fortsätter sitt arbete. Hon intervjuar människor i Ryssland om frågor och dilemman som regimen vill tysta ner, och gestaltar deras berättelser i de delar av Europa där konsten fortfarande är fri.

Mötet med de här olika scenkonstnärerna har betytt mycket för mej. De har gett mig hopp om teaterns möjlighet att spela en avgörande roll i människors liv, i historien, och övertygat mej om konstens kraft att bidra till förändring. Om teatern förmår spela en relevant roll i samhället, för publiken, blir publikens roll på teatern en självklar del av en dialog, en spegling av våra liv.

Om du kastar en blick i spegeln ser du att jag står bredvid dej och drar lite i dej för att fortsätta. Vem du än är, så är du välkommen. Och även om vi troligtvis är rätt lika där i spegeln, hyllar jag möjligheten att du tagit dej in genom ett fönster, via en hemlig källargång eller nödlandat på taket.